

آموزش خلاق کودک محور

تأثیر آموزش هنر بر خلاقیت کودکان

جست و جو و آماده سازی:

مؤسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان

مؤسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان

برای گذر از عصر اطلاعات و ورود به دنیای آینده می‌بایستی کودکان را توانمند، خلاق، ارتباط‌گر و مسلط به فناوری‌های جدید روز تربیت کرد، آن چنان که دارای انگیزش بالا بوده و از شوق زندگی کردن برخوردار باشند تا بتوانند در دنیای پررقابت و پیچیده آینده تاب تحمل داشته و موفق شوند. اگر کودکان ما برای آینده تربیت نشوند، جوانان آینده ما در یک رقابت سخت دچار شکست شده و با از دست دادن اعتماد به نفس خود به مشکلات روانی دچار خواهند شد و آنگاه ممکن است شاهد افتادن آنان در دام آسیب‌های اجتماعی باشیم و چه بسا در آینده با موجی از عارضه‌های روانی در سطح جامعه روبرو شویم. برای لحظه‌ای در گوشه‌ای بنشینیم و چشمان خود را ببندیم و به دنیایی که در آن زندگی می‌کنیم بیندیشیم. سرعت و شتاب زندگی و پدید آمدن تحولات شگفت‌انگیز از ویژگی‌های عصر حاضر است و هر لحظه اتفاقی جدید در حال وقوع است و این اتفاقات همچون حلقه‌های زنجیر به یکدیگر متصل بوده و از دل زمان خارج می‌شوند. تولید علم و دانش چنان سرعتی به خود گرفته است که بارانی از اطلاعات بر روی سر انسان‌ها فرو می‌ریزد.

شبکه اینترنت که ریشه‌های گسترده فناوری اطلاعات را تشکیل می‌دهد با سرعتی شگفت‌انگیز به پیش می‌رود و هر نقطه‌ای از کره زمین را تحت سیطره خود در می‌آورد و هر لحظه مغز یک انسان را به هزاران انسان دیگر مرتبط می‌کند و بدین وسیله او را در میان سیلاب اطلاعات رها می‌سازد. اگر تا دو دهه پیش به آدمی می‌آموختند که چگونه به کسب اطلاعات و گردآوری آن بپردازد. اکنون در پی آن‌اند که به انسان بیاموزند که چگونه سدی بسازد تا از یورش سهمگین اطلاعات خود را ایمن سازد و تنها از آن میزان اطلاعات که نیاز واقعی اوست بهره‌مند شود. امروزه نوزادان متولد می‌شوند تا بتوانند آینده را مدیریت کنند و این رسالت سنگین بر عهده ماست تا آنان را برای آن دوران آماده نماییم. دورانی که انسان باید علاوه بر زندگی در محیط در حال تغییر، بتواند خلاقانه بیندیشد و با ایجاد افکار نو به حل مشکلات بپردازد و با هنرمندی سکان کشتی زندگی خویش را در این دریای متلاطم به پیش ببرد. حال تصور کنید فردی ساعت‌ها در حال نقاشی کردن است و به دور از هیاهوی دنیای امروز، در تخیل خود سیر می‌کند و گویی ذهن او در دریای آرام درون، قلبی را رها ساخته و ساعت‌ها به دنبال یافتن چیزی تازه در دل این دریاست.

در این میان ممکن است پرنده ذهن او به آسمان پرواز کند و در جستجوی خالق خویش به سیر و سیاحت بپردازد و یا در دل اعماق دریای وجود به جستجوی درون خود بپردازد و هر لحظه تجربه‌ای کسب کند و در این میان چه بسا اولین جرقه‌های خلاقیت پدیدار شده و زمینه ساز افکار نو گردد. هنر قادر است شرایطی را فراهم کند که آدمی بتواند به دور از هیاهو در میان زیبایی‌ها سیر کند و بدین وسیله به آرامش برسد و در کنار آن عمیق‌تر بیندیشد. کودکان امروز، نیازمند هنرند تا در آینده با کمک آن بتوانند بهتر اندیشه نمایند. برای پی بردن به اهمیت هنر در بروز خلاقیت بهتر است تعریفی از خلاقیت داشته و سپس به بیان ویژگی‌های فرد خلاق بپردازیم.

تعریف خلاقیت

بیان تعریفی جامع از خلاقیت کار سختی است و صاحب‌نظران تعاریف مختلفی ارائه کرده‌اند شاید ساده‌ترین تعریفی که بتوان از خلاقیت داشت عبارت است از : " خلاقیت عبارت است از اینکه فردی فکری نو و متفاوت ارائه دهد ."

"استیفن رابینز" خلاقیت را به معنای توانایی ترکیب اندیشه‌ها و نظرات در یک روش منحصر به فرد با ایجاد پیوستگی بین آنان بیان می‌کند .

" گیلفورد " دانشمند آمریکایی خلاقیت را با تفکر واگرا (دست یافتن به رهیافت‌های جدید برای مسائل) در مقابل تفکر همگرا (دست یافتن به پاسخ) مترادف دانسته است. افرادی که تفکر واگرا دارند در فکر و عمل خود با دیگران تفاوت دارند و از عرف و عادت دور شده و روش‌های خلاق و جدید را به کار می‌برند . برعکس کسانی که از این خصوصیت برخوردار نیستند تفکر همگرا دارند و در فکر و عمل خود از عرف و عادت پیروی می‌کنند .

مهم‌ترین ویژگی‌های یک افراد خلاق به شرح زیر است :

- انگیزه بالایی برای پیشرفت دارند.
- آن‌ها کنجکاو و جستجوگرند.
- در انجام کارها دارای پشتکار و انضباط هستند.
- انگیزه فراوانی برای کسب دانسته‌ها و تجربیات جدید دارند.
- شوق فراوان برای زندگی کردن دارند.
- زیباپسند بوده و علاقمند به آثار هنری هستند.
- می‌توانند بر روی دیگران بسیار تاثیر گذار باشند،
- دارای قوه تخیل (فعال) بالایی هستند.
- میل به استقلال دارند و از اینکه هم‌رنگ جامعه باشند می‌پرهیزند و در مواردی که دستورهایی بر خلاف میل و یا اعتقادات خود دریافت کنند به سرپیچی از آن‌ها تمایل نشان می‌دهند.
- در زندگی کمتر جزیی نگر هستند.
- پیچیدگی در امور را بر سادگی ترجیح می‌دهند.
- روحیه ای طنزگونه دارند و از شوخ طبعی برخوردارند.
- تمایل به انجام کارهایی دارند که با ریسک توأم است،
- افراد خلاق کارها را به خاطر لذت و رضایت بخشی انجام می‌دهند و کمتر تحت تاثیر عوامل بیرونی نظیر شهرت ، پول و یا تایید دیگران کار می‌کنند.
- گرایش به سادگی و ایجاد نظم دارند.
- در انجام تصمیم گیرها انعطاف پذیرند.

- مسائل پیچیده را به مسائل ساده ترجیح می‌دهند.
- آن‌ها تمایل دارند که احساسات و هیجانات خود را صریح بیان کنند.
- افراد خلاق از هوشی بالاتر از حد متوسط برخوردارند.
- به موضوعاتی توجه می‌کنند که دیگران به آن توجه نداشته‌اند.
- در مواردی آن‌ها برای یک مسئله می‌توانند چندین راه حل داشته باشند.

اگرچه تمامی عوامل فوق در یک فرد خلاق ممکن است وجود نداشته باشد اما می‌توان بیان داشت این ویژگی‌ها ممکن است در افراد خلاق بیشتر دیده شود. حال با توجه به تعاریف بیان شده در می‌یابیم که هنر به واسطه ویژگی‌های زیر می‌تواند زمینه ساز خلاقیت در انسان باشد :

۱- هنر آدمی را وادار می‌کند که تجربیات جدیدی کسب کند و آن را به دیگران منتقل کند و این خود سرآغاز تبادل اندیشه و ظهور افکار نو خواهد بود و به گفته ارنست دیمنه از پایه گذاران آموزش و پرورش فرانسه ، هنگامی که انسان افکار و تجربیات جدید خود را به دیگران منتقل می‌کند و از ذهن خود خارج می‌کند باعث شود همچون حلقه ای از زنجیر عمل کند که با کشیدن آن به بیرون از ذهن باعث بیرون آمدن افکار جدید تری می‌شود و این اقدام سبب به فعال نمودن مغز برای اندیشیدن بیشتر می‌شود.

۲- هنر کمک می‌کند ذهن آدمی در فضایی آرام بخش و با آزادی سیر کند، کاوش نماید و چیزهای جدید کشف کند و اندیشه‌هایی بروز دهد که تجربه نشده است . اصولاً هنگامی که ذهن انسان در فضایی ناآرام بسر می‌برد و دچار تضادها ، نگرانی‌ها و دغدغه‌های فراوان است بخش زیادی از انرژی مغز برای مقابله با این نابسامانی‌ها به هدر می‌رود و در نهایت خسته و درمانده می‌شود و هنگامی که ذهن خسته است عمق تفکر بسیار نزول می‌کند و انسان قادر به اندیشیدن عمیق نیست و تنها در هنگام کارکردن ، تمایل دارد که کارهای تکراری که نیازمند تفکر نیست را به انجام رساند و اگر این عارضه در یک جامعه گسترش یابد می‌توانیم حدس بزنیم تا چه حد مردم تمایل خواهند داشت برای انجام امور تفکر کنند و فعالیت‌های خود را با عقل و اندیشه پیش ببرند.

۳- هنر زمینه ساز انگیزش است و انسان را وادار به حرکت می‌کند . انسانی که با انگیزش بوده و هدفمند به پیش می‌رود ، خلاقیت او را همچون دوست برای رسیدن به هدف یاری خواهد کرد.

۴- هنر با خلق زیبایی‌ها به مغز انسان آرامش می‌بخشد و شرایطی را پدید می‌آورد که سلول‌های مغزی در فضایی به دور از هیاهو و نگرانی اندیشه نمایند، چراکه محیط پر استرس و نگران کننده ، برای سلول‌های مغزی مخرب است.

۵- هنر می‌تواند آدمی را به درون خویش هدایت نماید و اگر انسان در این میان خویش را بشناسد و رسالت و هدف بزرگی را برای خود کشف نماید ، باعث ایجاد تحولی در انسان می‌شود که زمینه ساز انگیزش درونی بوده و این خود پیش زمینه خلاقیت در انسان خواهد بود.

۶- هنر بهره گیری از قوه تخیل فعال را در انسان تقویت کرده و این خود می تواند زمینه ساز افکارنو شود. بسیاری از اختراعات بزرگ برگرفته شده از تخیل ذهن بزرگانی است که در گذشته این اختراعات را در ذهن خود تصور کرده بودند و سپس توسط دیگران به عمل تبدیل شده است.

۷- هنر زمینه ساز جستجو گری انسان به سوی خالق خویش است که این می تواند سرآغاز رشد اخلاق و شکل گیری خلاقیت مثبت و اثربخش در انسان باشد. به طور مسلم خلاقیت زمانی برای بشر قابل ارزش خواهد بود که ثمره های آن برای انسان نیکبختی و سعادت در پی داشته باشد

۸- هنر زمینه ساز ثبت تجربیات بشر است، تجربیات ثبت شده بشر مهم ترین چیزها برای وادار کردن انسان ها به تفکر است و رشد تفکر کردن سرآغاز دست یابی به افکار نو و بروز خلاقیت خواهد بود.

۹- مغز از دو نیمکره تشکیل شده است. دو نیمه مغز شبیه یکدیگر بوده و هماهنگ با هم عمل می کنند.

فعالیت هایی نظیر ریاضیات، زبان و ارتباط کلامی، منطق، بررسی و تجزیه و تحلیل و نویسندگی در نیمه سمت چپ مغز انجام می شود و فعالیت های نظیر تصور و تجسم، شناخت رنگ، موسیقی، وزن و آهنگ، خیالات و آرزوها بر عهده نیمه راست مغز است. هرگاه انسان بتواند از دو نیمه مغز استفاده کند کارایی مغز به طور فوق العاده ای افزایش خواهد یافت. نود درصد مردم با سمت چپ مغز خود فکر می کنند بسیاری از دانشمندان با بهره گیری از هنر تلاش کرده اند نیمه راست مغز خود را فعال نگهدارند و به همین علت لازم است که با بهره گیری از هنر قابلیت های مغزی خود را افزایش دهیم.

۱۰- هنر دارای تاثیرات درمانی بر روی بدن انسان دارد که با بهره گیری از آن می توان به درمان بعضی عارضه ها پرداخت و یا از بعضی مشکلات پیشگیری نمود و این خود سبب سلامت جسم و مغز می شود. روانکاوان معتقدند هنر از نظر عاطفی موجب کاهش احساس خشم و نفرت و پر خاشگری در کودک می شود و خلق آثار هنری می تواند باعث تقویت اعتماد به نفس در کودک شود. بکار گیری روش های درمانی نظیر نمایش درمانی، قصه درمانی، هنر درمانی، کاربرد موسیقی در درمان بیماران مضطرب و افسرده در حال افزایش است.

تولد نوزاد، آغاز آموزش هنر

هنگامی که فریاد نوزادی به هنگام تولد به آسمان می رود، گویی فریاد می کشد که چرا از یک مکان آرام بخش به دنیایی قدم گذاشته است که شگفت انگیز و پیچیده و تاحدی نا امن است. او در این هنگام نیازمند آغوش گرم مادر است تا در شب هنگام با صدای لالایی او به خواب رود. لالایی های مادر که با آهنگی دلنشین خوانده می شود، اولین تاثیر گذاری هنر بر روی جسم و روان کودک است. این شعرهای آرام بخش که نسل اندر نسل منتقل شده اند، تاثیر خوبی در سخن گفتن و رشد مغز کودک دارد و از این زمان تا زمانی که وی به مهد کودک

می‌رود شامل دورانی است که کودک در خانه و در کنار والدین در حال یادگیری و آموزش است .
در آموزش چهار عامل نقش مهمی دارند که عبارت‌اند از :

- معلم با انگیزه
- آموزش گیرنده با انگیزه
- محتوی آموزشی مناسب
- فضای آموزشی مناسب

حدود پنج سال اول زندگی انسان که در محیط خانه سپری می‌شود جزو مهم‌ترین سال‌ها در شکل‌گیری شخصیت انسان محسوب می‌شود ، و اگر در این سال‌ها بتوان هنر را به خوبی به کودک آموزش داد می‌توان انتظار داشت که هنر بتواند در شخصیت کودک تاثیر گذار باشد . برای مثال می‌توانیم از خاطرات استفان جی گولد (Stephan J Gould) دانشمند معروف دیرین‌شناس (paleontologist) که در سال ۲۰۰۲ میلادی درگذشت، ذکری به میان آوریم که در خاطرات خود گفته است : زمانی که پنج‌سال سن داشتم، از موزه تاریخ طبیعی دیدن کردم و آثار به نمایش گذاشته شده در این موزه چنان در وجود من اثر گذاشت که از همان زمان علاقه‌مند شدم که یک دانشمند دیرین‌شناس شوم.

در خصوص این دوران باید بیان داشت که چهار عامل آموزشی دارای شرایط زیر هستند:

مادر جزو با انگیزه‌ترین معلم‌های دنیا در خانه حضور دارد و می‌تواند خود را وقف آموزش کودک نماید کودک با انگیزه‌ترین آموزش گیرنده است و در این دوران دارای چنان عطش یادگیری است که اگر به خوبی بتوان از این فرصت استفاده کرد بیش‌ترین تاثیر را می‌توان بر شخصیت او بر جای گذاشت و به گفته کریستین بوبن نویسنده فرانسوی : "بچه‌ها مثل دریانوردانی هستند که به هر نقطه‌ای که نگاه می‌کنند، آنجا بیکران و وسیع است .

محیط منزل : مکانی است که اگر به خوبی برای آموزش‌دادن هنر به کودک آماده شده باشد می‌تواند بر یادگیری کودک بسیار تاثیر گذار باشد.

محتوی آموزش : در کشور ما متأسفانه به علت ضعف درآموزش والدین ،مادر به مطالب و دانسته‌هایی که به خوبی او را در آموزش هنر به کودک یاری نماید دسترسی ندارد و بسیاری از آموزش‌ها داده نمی‌شود و یا از طرفی بسیاری از آموزش‌ها نیز غلط است و کمتر مادری را می‌توان یافت که بتواند در این دوران به درستی کودک خود را از آموزش هنر سیراب نماید . متأسفانه یکی از مهم‌ترین دوران‌های آموزشی به راحتی در کشور ما از دست می‌رود و این فرصتی است که دیگر به دست نمی‌آید و شاید بتوان گفت این مهم‌ترین دورانی است که می‌توان آشیانه هنر را در وجود شخصیت انسان ساخت و مرغ هنر را برای یک عمر بر بالای سر انسان رها کرد تا همیشه در کنار او باقی بماند.

متأسفانه ما در گذشته نتوانسته‌ایم هنر را در اعماق وجود مردم خویش همچون گنجینه‌ای ارزشمند قرار دهیم تا با بهره‌گیری از آن محیطی زیبا برای خود پدید آورند و این نشان دهنده ضعف آموزش هنر در سطح کشور است و می‌بایستی آموزش هنر در دوران کودکی و نوجوانی جدی گرفته شود تا در سال‌های آینده تأثیرات آن را در کشور خود شاهد باشیم. حال این سوال مطرح است که در کشور کدام مرجع مسوولیت تدوین محتوی آموزشی و سیاست‌گذاری برای آموزش والدین در خصوص هنر را پذیرفته است تا با یک آموزش نظام مند بتوان از این دوران طلایی بهترین استفاده را نمود.

موارد زیر برای بهره‌گیری از این دوران در عرصه آموزش هنر به والدین پیشنهاد می‌شود:

۱- راه اندازی یک مرکز تخصصی ویژه جهت حضور صاحب‌نظران در عرصه هنر و تعلیم و تربیت کودک به منظور انجام بحث‌های تئوریک و تدوین محتوی آموزشی و ثبت و طبقه‌بندی و آرشیو تجربیان داخل و خارج از کشور و در نهایت تدوین محتوی آموزشی جهت استفاده در کشور.

۲- ایجاد آموزشگاه‌های هنری که در آنجا با برگزاری کارگاه‌های آموزشی، والدین در عرصه آموزش هنر به کودک آموزش ببینند

۳- برگزاری دوره‌های آموزشی تخصصی برای کارشناسان و پژوهشگران

۴- انتشار یک نشریه هنری ویژه آموزش هنر به کودک به زبان ساده و توزیع سراسری در سطح کشور برای عموم مردم

۵- تدوین کتاب‌های آموزشی نحوه آموزش هنر به کودک و توزیع گسترده در سطح کشور

۶- برگزاری مسابقات آموزشی برای والدین به صورت سراسری در سطح کشور به منظور فرهنگ سازی هنر و آموزش جامعه و اهداء جوایز برای جذب مردم

۷- برگزاری کنگره‌های تخصصی به منظور ثبت تجربیات در زمینه آموزش هنر به کودک

۸- فعال سازی سایت های اینترنتی در خصوص آموزش هنر به کودک

۹- حمایت جهت فعال شدن سازمان‌های غیر دولتی در خصوص آموزش هنر به کودک جهت جذب والدین علاقمند جهت حضور و تبادل نظر با یکدیگر

۱۰- تهیه منابع صوتی تصویری برای آموزش جامعه برای ارائه در صدا و سیما

کودک پس از دوران پنج سالگی وارد مهد کودک می شود و در آنجا در کنار کودکان آموزش می بیند و این دوران نیز چون در سنین پنج تا شش سالگی است جزو دوران های طلایی شکل گیری شخصیت کودک است و از حساسیت های خاصی برخوردارست . در خصوص چهار عامل آموزشی باید به نکات زیر اشاره کنیم :

۱- آموزش دهنده : مربی در مهد کودک اگرچه انگیزشی همچون مادر ندارد ، ولی علاقمندی و مهارت او می تواند بر کودک بسیار تاثیر گذار باشد .

۲- آموزش گیرنده : کودک اگرچه به جایی قدم می گذارد که همچون محیط خانه گرم و صمیمی نیست ، اما وارد محیطی می شود که ویژگی های منحصر به فردی دارد و آن حضور تعداد زیادی کودک است که اگر به درستی مدیریت شوند می تواند انگیزش خوبی در کودک ایجاد نماید زیرا فرصت های زیادی برای بازی و کارهای گروهی در این مکان وجود دارد و هنر می تواند شروعی برای تشویق کودکان به کارهای گروهی باشد .

۳- محتوی آموزشی: به علت آنکه مهد کودک ها تحت نظر سازمان های دولتی قرار دارند در اینجا محتوی آموزشی مشخصی وجود دارد .مهم ترین هدف هایی که در مراکز پیش دبستانی توسط آموزش و پرورش مدنظر است به شرح زیر است:

خلاقیت

درک زیبایی ها و پرورش احساس زیبایی شناسی

پرورش حواس به ویژه شنوایی و بینایی

دقت و تمرکز

کنجکاوی و جستجوگری

مهارت های شناخت رنگ ، شکل ، اندازه و جهت

در این رابطه نباید آزادی کودکان را به هنگام انجام فعالیت های هنری محدود کرد تا کودک بتواند خواسته ها ، تمایلات ، افکار و احساسات خویش را بیان کند و این نیازمند مربی با انگیزه و فضای آموزشی مناسب به همراه امکانات و ابزار هنری است ، در غیراینصورت قرار دادن کودکان در مکان های کوچک و نشستن در کنار هم به صورت تنگاتنگ و آن هم در یک فضای نازیبا و به دور از طبیعت به همراه مربی بی انگیزه ، این احتمال خواهد رفت که کودک از آموزش هنر بهره ای نبرد . در حال حاضر ضروری است که مراجع متولی امر با انجام پژوهش بررسی نمایند که در حال حاضر وضعیت آموزش هنر در مراکز پیش دبستانی در چه وضعیتی بسر می برد تا با رفع نواقص ، بتوان در این خصوص فعالیت های آموزشی هنری را ساماندهی نمود و اگر نتوانیم این

مرحله مهم آموزشی را به خوبی مدیریت کنیم دومین فرصت طلایی آموزش هنر به کودکان را نیز برای همیشه از دست داده ایم .

دوران دبستان

در دوران دبستان ، کودکان هنر را بیشتر با نقاشی کردن تجربه می کنند. در این دوران با سوالات زیر روبرو هستیم که می تواند در خصوص آموزش هنر ما را واردار به تفکر نماید که آیا آموزش هنر به شکل کنونی قوه خلاقیت دانش آموز را رشد می دهد و یا سبب تقلید گرایی در او می شود . مهم ترین سوالات به شرح زیر است:

- ۱- آیا معلمان دبستان در زمینه آموزش هنر به کودکان از آموزش های لازم برخوردارند؟
 - ۲- آیا شیوه های آموزش بر اساس آخرین یافته های روز مد نظر قرار گرفته است ؟
 - ۳- آیا دانش آموزان با ورود به این دوره درسی از انگیزش کافی برخوردارند و از درس هنر لذت می برند؟
 - ۴- معلمان دوره ابتدایی تا چه حد به اهمیت هنر در زمینه ایجاد خلاقیت در کودک شناخت دارند ، آیا ممکن است که این درس را به عنوان گذران وقت تلقی کنند؟
 - ۵- آیا در مدارس کارگاه های آموزشی هنر وجود دارد و یا کودکان باید به صورت فشرده در کنار هم بنشینند و تقلید گونه یک نقاشی بکشند؟
 - ۶- آیا کودکان برای کسب نمره به جای اینکه از تخیلات و تجربیات خود برای نقاشی استفاده کنند ، ترجیح می دهند که والدین آن ها یک نقاشی برای آن ها بکشد ؟
 - ۷- والدین تا چه حد از آموزش های لازم برخوردارند که همگام با مدرسه در آموزش هنر به کودکان تلاش نمایند تا میان آموزش های ارائه شده در مدرسه و خانه تضادی رخ ندهد ؟
- در این دوران ، کودکان مرحله مهمی از زندگی خود را طی می کنند ، اگر آنان تحت نظر یک مربی کارآزموده قرار گیرند که به آنان کمک کند که آزادانه قوه تخیل خود را بکار گیرند ، می توانند با خلق آثار هنری به رشد فکری خود کمک کنند و از طرفی باعث می شود انسان به ماهیت درونی کودک پی برده و شناخت بیشتری به دست آورد و همین ویژگی ها سبب گردیده که بسیاری از هنرمندان بزرگ دنیا از جمله پیکاسو ، کله و ماتیس به طور عمیق تحت تاثیر بیان کودکانه قرار گرفته و شیوه های جدیدی را در نقاشی ارائه نمایند و همچنین هنرمندان بزرگ دنیا از جمله پیکاسو ، کله و ماتیس تحت تاثیر بیان کودکانه قرار گیرند آیا در دوران دبستان با آموزش های ارائه شده زمینه هنر باعث رشد خلاقیت را در کودکان شده است یا اینکه آنان را به سوی تقلید گرایی هدایت کرده و قوه خلاقیت آنان را از بین برده ایم؟ گمان نمی رود که شیوه آموزشی ما در مدارس ابتدایی در زمینه باعث رشد خلاقیت در کودکان شده ایم یا اینکه آنان را به سوی تقلید گرایی هدایت کرده و قوه

خلاقیت آنان را از بین برده ایم ؟ گمان نمی رود که شیوه آموزشی ما در مدارس ابتدایی در خصوص هنر توانسته باشد در بروز خلاقیت کودکان موثر باشد. سرانه آموزشی پایین است که اجازه هزینه کردن و تجهیز مدرسه برای آموزش هنر در تمامی ابعاد را نمی دهد.

هنر در دوران دبستان بیشتر در نقاشی خلاصه می شود و اگر کودکی نیز بتواند از آموزش های بیشتر و متنوع تر هنری برخوردار شود به واسطه تمکن مالی و آن هم در محیط بیرون مدرسه است که این موضوع بحث جامعه شناسی در خصوص عدالت در آموزش هنر را بیان می کند که هنر می بایستی برای تمامی اقشار جامعه در دسترس قرار گیرد و تنها محدود به افراد خاصی نشود تا تاثیرات آن در تمامی جامعه پدیدار شود. یکی از مشکلاتی که صاحب نظران در روند توسعه کشور ایران به آن اشاره می کنند ، ضعف در انجام فعالیت های گروهی است که باعث می شود افراد در دل گروه علاوه بر شکوفا شدن خلاقیت خود بتوانند با بهره گیری از حمایت جمع به اهداف دست یابند . متأسفانه در گذشته ما نتوانسته ایم با آموزش های لازم اعضای جامعه خود را برای انجام فعالیت های گروهی موفق تربیت کنیم و این خود به یک معضل اجتماعی بدل شده و افراد در سنین بزرگسالی قادر به کار جمعی نیستند و به همین خاطر احتمال شکست خوردن در رسیدن به اهداف برای آنان افزایش می یابد .

بهره گیری از هنرهای نظیر نمایش خلاق کمک می کند تا دانش آموزان بتوانند مسائل و موضوعات را از روی تجربه بشناسند. نمایش خلاق موجب رشد شخصیت ، پرورش عزت نفس می شود و کودکان یاد می گیرند که چگونه کار گروهی کنند . آنها به نقش آفرینی پرداخته و تخیل خود را بکار می گیرند. همچنین می توانیم به تئاتر کودکان و نمایش کلاسی اشاره کنیم و متأسفانه در مدارس ما خبری از فعالیت های متنوع هنری نیست و به همین خاطر نتایج آموزشی حاصله تاثیر کمی در رشد خلاقیت کودکان خواهد داشت .

برای برطرف کردن این نقاط ضعف می توانیم روش های دیگری را مورد بررسی قرار دهیم برای مثال می توان به طراحی گردشگاه های هنری پرداخت تا در آنجا کودکان در کنار والدین و مربیان کارآموده هنر را درآغوش بگیرند. این گردشگاه های هنری را می توان به طور مشترک با همکاری شهرداری ها، متولیان آموزش هنر و سازمان های غیردولتی علاقمند بر پا نمود . در این مکان ها کودکان قادر خواهند بود خاک بازی کنند ، با گل چیزهای مختلف خلق کنند ، رنگ آمیزی کنند ، در نمایش های خلاق شرکت کنند، آهنگ های شادی بخش تولید کنند ، در فضاهای سرسبز و زیبا گردش کنند و و با دیگر کودکان بازی کنند و از دیدن آثار ایجاد شده یکدیگر لذت ببرند ، آنچنان که قادر باشند در لحظاتی شیرین ذهن خود را به پرواز درآورده و با تجربه اندوزی به افکار جدید برسند و این خاطره خوش را تا آخر زندگی با خود به همراه داشته باشند . در این مکان ها می توانند با مربیان علاقمند و دوستدار هنر بحث و گفت و گو کنند و با خریداری کتاب های جذاب ، هنر را به منزل خود ببرند . در همین اتفاقات است که ممکن است جرقه خلاقیت در ذهن کودکان رخ داده و زمینه های یک تحول در وجودشان شکل بگیرد . اگر ما نمی توانیم از طریق مدارس خود هنر را به معنای واقعی آن به کودکان خود آموزش دهیم ضروری است که با ایجاد چنین گردشگاه هایی که در بیرون شهرها می توان ایجاد کرد ، فرصت دوستی میان هنر و کودکان را پدید آوریم . در این مکان ها هنرمندان و صاحب نظران با کودکان و

والدین آن‌ها پیوند می‌خورند و نتایج آن رشد فرهنگ در کشور خواهد بود و چه بسا آثاری خلق شود که باعث جذب گردشگران داخلی و خارجی به سوی این مکان‌های شگفت انگیز شود و دور از ذهن نخواهد بود که آثار کودکان بار دیگر بتواند بر روی هنرمندان تاثیر گذار باشد و شاهد ظهور سبک‌های جدیدی از هنر باشیم. این گفته انشتین را به خاطر داشته باشیم که بیان داشت " نظریه نسبیت نمی‌توانسته در دوران بزرگسالی من شکل گرفته باشد، زیرا آدمی در بزرگسالی فرصتی برای اندیشیدن به فضا و زمان ندارد، این‌ها چیزهایی است که وقتی کودک بودم به آن‌ها فکر کرده‌ام "

امروزه کافی است گشتی در اینترنت بزنیم تا دریابیم که در کشورهای توسعه یافته سایت های فراوانی راه اندازی شده است که علاوه بر ارائه مطالب آموزشی برای معلمان ،والدین و دانش آموزان ، خود کودکان نیز به انتشار دیدگاه‌های خود در مورد هنر پرداخته‌اند و ضروری است که این گونه اقدامات از طرف متولیان امور هنری عملی شود.

دوره راهنمایی و دبیرستان

کودکان با گذر از دوران دبستان به دوره راهنمایی قدم می‌گذارند و با کتاب هنر ، به سوی یادگیری هنر پیش می‌روند.مهم‌ترین مشکلاتی که در این دوران وجود دارد عبارت‌اند از :

۱-متنوع نبودن فعالیت‌های هنری در سطح مدرسه و خلاصه شدن در نقاشی و خطاطی و آن هم بدون وجود کارگاه‌های هنری در سطح مدرسه

۲-تغییرات کند در به روزرسانی کتب هنر همگام با تحولات در حال انجام در سطح دنیا

۳-بیگانگی والدین از نحوه درست آموزش هنر به نوجوان خود به خصوص که این دوران با سنین بلوغ مصادف است که از حساسیت بالایی برخوردارست و آموزش در این مرحله نیازمند درایت و هوشمندی است -ضعف در انجام بازیدهای هنری برای دانش آموزان و ناتوانی موزه‌ها در ایجاد یک محیط بسیار جذاب به همراه ارائه آموزش‌های هنری لازم به دانش آموزانکه در این زمینه ضرورت انجام پژوهش‌های لازم به منظور شناسایی نقاط ضعف آموزش هنر به خوبی احساس می‌شود تا در نهایت با تحول در نحوه آموزش هنر ، دانش آموزان بتوانند از این فرصت جهت رشد خلاقیت خود بهره مند شوند.

با گذر از دوران راهنمایی ، دانش آموزان به دبیرستان و هنرستان‌ها راه می‌یابند .شخصیت دانش آموزان در این دوران تا حدی شکل گرفته است و می‌توانیم نتایج آموزش‌های لازم را که از بدو تولد کودک دریافت کرده است، مشاهده کنیم و از طرفی لازم است صاحب‌نظران روند آموزش هنر در این دوران را مورد بررسی قرار داده و ارائه طریق نمایند تا استمرار آموزش فعالیت‌های هنری با نقصان روبرو نشود و سعی شود یک نظام مندی در آموزش

هنر از زمان تولد تا دوره دبیرستان پدید آید. حال باید این سوال را از خود بپرسیم آیا دانش آموزان دبیرستانی ما دارای ویژگی‌های زیر هستند؟ تا بتوانند خود را برای قبول مسوولیت در جامعه آماده نمایند

- آیا شوق به زندگی در آنان بالاست؟
- آیا از قدرت خلاقیت بالایی برخوردارند و در برابر مشکلات می‌توانند با ذهن خلاق خود راه حل‌های جدید بیابند؟
- آیا آنان علاقمند به زیبایی‌ها هستند و دوست دارند که محیط زندگی شخصی و اجتماعی خویش را زیبا کنند؟
- آیا آن‌ها هدفمند بوده و با درایت آماده انتخاب رشته تحصیلی یا شغل مورد علاقه خود هستند؟
- آیا به آینده خوشبین بوده و دارای اعتماد به نفس بالایی هستند و باور دارند که در برابر مشکلات شکست نمی‌خورند؟
- آیا آنان آماده فعالیت‌های گروهی هستند و می‌توانند به راحتی در گروه و در کنار دیگران تعیین هدف نمایند و با شکیبایی و انتخاب راهکارهای مناسب به اهداف دست یابند؟
- آیا آنان هنر را در زندگی شخصی خود استفاده می‌کنند تا نیمه راست مغز آنان نیز فعال شده و کارایی مغز آنان افزایش یابد؟
- آیا به علت مانوس شدن با هنر، لحظاتی از زندگی خود را به دور از هیاهوی محیط زندگی اختصاص به یک فعالیت هنری کرده تا هم آرامش کسب کنند و هم لحظاتی به کاوش در درون خود بپردازند؟
- آیا رفتاری صادقانه دارند و در برخورد با دیگران از ریاکاری می‌پرهیزند؟

اگر پاسخ سوالات منفی باشد ما نیازمند یک بازنگری در نظام آموزشی خود از جمله آموزش هنر خواهیم بود. در پایان باید به خاطر داشته باشیم اگر می‌خواهیم در دنیای حاضر زندگی کنیم باید خلاق باشیم در غیر اینصورت شرایط سختی پیش روی ما خواهد بود و اگر می‌خواهیم نسل خلاق تربیت کنیم باید بپذیریم که باید خلاقانه وارد این عرصه شویم و گر نه تنها با اندیشه‌های تکراری، امیدی به ایجاد تحول و خلاقیت نخواهد بود.

منابع

۱- مقاله "خلاقیت در آموزش و پرورش (تهدیدها و فرصت‌ها، ارائه راه حل‌های پیشنهادی)" - تهیه کننده: عبدالرحمن جرجانی - برگرفته از سایت پژوهشکده تعلیم و تربیت سازمان آموزش و پرورش استان گلستان - <http://www.golestanier.ir>

۲- مقاله "راه‌های پرورش خلاقیت" - دکتر مهرانگیز شعاع کاظمی - مجله معرفت شماره: ۹۲ (ویژه‌نامه علوم تربیتی) Qabas.org

۳- مقاله "تاملی در تعریف هنر" - مجتبی مطهری الهامی - برگرفته از سایت firooze.com

۴- مقاله "جستاری در مفهوم هنر و عناصر ترکیبی آن" - سید حسین امیرجهانی - برگرفته از سایت firooze.com

۵- مقاله "جایگاه اثر هنری در روش شناسی گادامر" - سید رضی موسوی گیلانی - برگرفته از سایت firooze.com

۶- کتاب "هنر فکر کردن" - ارنست دیمنه - ترجمه: محمد رفیعی مهرآبادی

۷- کتاب "صد جلوه از میراث ایران" - ناشر: نشر قلمرو آفتاب - گروه نشر ایران چاپ یکم - تابستان ۱۳۸۶

۸- معرفی کارگاه‌های آموزشی هنر درمانی- پژوهشکده خانواده - دانشگاه شهید بهشتی

۹- مقاله "دیدار از موزه‌ها یک فرصت آموزشی است" - نویسنده: حمید میرزاآقایی - روزنامه اعتماد - ۱۹ آذر ۱۳۸۱

۱۰- مقاله "آموزش هنر در مراکز پیش‌دبستانی" - انتشار: سایت پیش دبستانی سازمان آموزش و پرورش شهر تهران - <http://www.tehranedu.com>

۱۱- مقاله "کودکان بزرگ‌ترین معلمان خلاقیت" - حمید میرزاآقایی - ویژه نامه کارآفرینی روزنامه اعتماد

۱۲- مقاله "تعریف اصطلاحات مهم نمایش کودک و بحث درباره آن‌ها" - نوشته: مت بوکانن ترجمه: داود زینلو www.childdrama.com

۱۳- مقاله "نقدی بر کتب آموزش هنر دوره سه ساله راهنمایی تحصیلی کم توجهی به آموزش هنر یک مسئله ریشه دار است" - حجت اله حسین زاده - روزنامه کیهان - شماره شماره ۱۸۷۴۲

۱۴- گریوز، گارگیلو، اسلادر، (۱۳۷۹)، خلاقیت (شناخت ویژگی‌های کودکان و برخورد مناسب با آن‌ها) (ترجمه مهدی قراچه‌داغی)، تهران: پیک بهار.

۱۵- مقاله "هنرمدرن و نقاشی کودکان" - رضا عبدلی - انتشار: پایگاه خبری هنر ایران

۱۶- مقاله "ذهن دانش آموزان نیازمند تخیل فعال است" - نویسنده: حمید میرزاآقایی - روزنامه اعتماد - چهارشنبه ۲۹ آبان

۱۷- کتاب " چگونه از فرزند خود یک نابغه بسازیم " - نویسنده : شاکونتالا دوی « چگونه از فرزند خود یک نابغه بسازیم » ترجمه: زهره زاهدی. ناشر: انتشارات جیحون. تیراژ: ۳۳۰۰ - تاریخ چاپ: ۱۳۷۹ - نوبت چاپ: دوم

۱۸- مقاله " ضرورت رشد خلاقیت و کارآفرینی کودکان برای تامین منابع انسانی سازمان‌های آینده " نویسنده حمید میرزاآقایی - انتشار-سایت فکرنو-بهمن ۱۳۸۶ - www.fekreno.org

1-"CREATIVITY and CHILDREN: A Natural Combination"by Alberta Johnson-
<http://www.artistshelpingchildren.org>

2-"SEVEN EASY IDEAS FOR ORGANIZING KIDS ARTWORK "by Maria Gracia-
<http://www.artistshelpingchildren.org>

3-WAYS TO HELP YOUR CHILD EXPRESS HERSELF WITH ART"by: Robbin T"-
<http://www.kinderart.com>

4-"CHILDREN AND ART: THEY GO TOGETHER" by Robert Beeching-
<http://www.kinderart.com>

منبع : مقاله " تاثیر آموزش هنر بر خلاقیت کودکان " -نویسنده: حمید میرزاآقایی -انتشار : ماهنامه پژوهشی
-خبری فرهنگستان هنر ایران - شماره ۵-اسفند ۱۳۸۶

مؤسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان، نهادی غیردولتی و ناسودبر است. این نهاد در سال ۱۳۷۹ از سوی پژوهشگرانی که در حوزه ادبیات کودکان فعال بودند، پایه گذاشته شد و اکنون با بیش از ده سال پیشینه از فعالیت های گسترده، در سطح ملی و بین المللی به کار خود ادامه می دهد.

دفتر این مؤسسه در تهران است و شیوه همکاری با این نهاد به دو شکل کار رسمی و داوطلبانه است. مؤسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان هزینه های سازمانی خود را از راه کمک های مردمی و اجرای پروژه های فرهنگی و انتشاراتی به دست می آورد. چنانچه مؤسسه درآمدی داشته باشد، این درآمد را در راه گسترش هدف های خود هزینه می کند.

پیوندگاه:

koodaki.org	مؤسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان	کودکی
iranak.org	ایران کودکی	ایرانک
ketabak.org	پنجره ای به جهان خواندن	کتابک
amoozak.org	آموزش خلاق کودک محور	آموزک
khanak.org	با من بخوان	خوانک
rootak.org	پایگاه ارتباط فرهنگی کودک و نوجوان	روتک
dabire.org	درست بیاموز، تا درست بنویسی	دبیره
koodakar.org	صندوق آموزش و توانمند سازی کودکان کار و محروم	
hodhod.com	گزید هترین کتاب های کودک و نوجوان	کتاب هدهد